HABIB DEVONIDA MUMTOZ SHE'RIY JANRLAR VA POETIK OBRAZLAR TALQINI

Nosirova Iroda Jamoliddin qizi
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti magistranti
nosirovairoda33@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur tezisda Habibning "Devoni Habib" asarida mumtoz she'riy janrlarning qo'llanilishi, ularning mavzuiy va badiiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Devon tarkibidagi g'azal, muxammas va musaddas janrlarining o'rni, diniy-tasavvufiy hamda ishqiy mavzularning ifodalanishi she'riy misollar asosida yoritiladi. Shuningdek, soqiy, may, jom, gul, chaman, sarv va bahor kabi an'anaviy poetik obrazlarning ramziy ma'nolari ochib beriladi. Habib ijodining mumtoz adabiy an'analar bilan uzviy aloqasi ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: Habib, "Devoni Habib", g'azal, muxammas, musaddas, poetik obraz, tasavvuf.

Аннотация. В тезисе анализируются классические поэтические жанры в произведении Хабиба «Девони Хабиб», их тематические и художественные особенности. На примере газелей, мухаммасов и мусаддасов рассматриваются религиозно-суфийские и любовные мотивы, а также символические образы в поэзии автора. Особое внимание уделяется традиционным образам сакия, вина, чаши, сада, кипариса и весны.

Ключевые слова: Хабиб, «Девони Хабиб», газель, мухаммас, мусаддас, поэтический образ, суфизм.

Abstract. This thesis analyzes classical poetic genres in Habib's *Devoni Habib*, focusing on their thematic and artistic features. Ghazals, mukhammas, and musaddas poems are examined through religious-Sufi and lyrical motifs. Particular attention is given to traditional symbolic images such as the cupbearer, wine, the cup, garden,

cypress, and spring. The study highlights the connection between Habib's poetry and classical literary traditions.

Keywords: Habib, *Devoni Habib*, ghazal, mukhammas, musaddas, poetic imagery, Sufism.

O‘zbek mumtoz adabiyoti taraqqiyotida devonchilik an’anasi muhim o‘rin tutadi. Devon shoirning turli janrlardagi ijod namunalarini bir tizimga jamlab, uning badiiy-estetik qarashlari va poetik mahoratini namoyon etuvchi manbadir. Shu jihatdan Habibning “Devoni Habib” asari mumtoz she’riyatning janriy xususiyatlari, poetik obrazlari va tasavvufiy qarashlarini o‘rganishda ahamiyatlidir.

Shoir ijodida g‘azal, muxammas va musaddas kabi janrlar yetakchi o‘rin egallaydi. Ushbu janrlar orqali ishqiy, diniy-tasavvufiy va tabiatga oid mavzular ifodalangan. Mazkur tezisning maqsadi “Devoni Habib”dagi asosiy she’riy janrlarning xususiyatlarini hamda ularda qo‘llangan poetik obrazlarning badiiy vazifasini yoritishdan iborat.

“Devoni Habib”ning asosiy qismini g‘azallar tashkil etadi. Ularda ishq, ilohiy muhabbat, insonning ma’naviy kamoloti va tabiat manzaralari kabi mavzular yoritilgan. Shoir turkiy til bilan bir qatorda arabiy va forsiy so‘zlardan ham foydalangan.

G‘azallarning qofiya xususiyatlariga ko‘ra tartiblanishi mumtoz devonchilik an’analariga xos jihatlardan biridir. Devon tarkibidagi muxammas va musaddaslar esa shoirning janr imkoniyatlaridan foydalanish mahoratini ko‘rsatadi. Bu janrlarda lirik kechinmalar kengroq ifodalanib, an’anaviy obrazlarning mazmuniy imkoniyatlari namoyon bo‘ladi.

G‘azallarda diniy-tasavvufiy mavzu

Habib g‘azallarida diniy-tasavvufiy qarashlar muhim o‘rin tutadi. Ularda Payg‘ambar Muhammad (s.a.v.) madhiyasi, ilohiy muhabbat va ma’naviy yuksalish

g‘oyalari aks etadi. Jumladan, na’t mazmunidagi g‘azal quyidagi matla’ bilan boshlanadi:

Bo‘lsun durud behad angakim, jahon aro,
Ismi Muhammad erdi, aning vasfi Mustafo.

Baytda Payg‘ambar Muhammad (s.a.v.)ga cheksiz salovat yo‘llash va uning yuksak maqomini ulug‘lash g‘oyasi ifodalangan. Shoir madhiyaviy ifoda orqali Payg‘ambar siymosini ma’naviy rahnamo sifatida tasvirlaydi.

Bu fikr keyingi baytlarda ham davom ettiriladi:

Tangri habib etib, beribon qavmida maqom,
Ikki jahon eliga ani qildi peshvo.

Mazkur baytda Payg‘ambarning insoniyatga hidoyat yo‘lini ko‘rsatuvchi zot sifatidagi maqomi ta’kidlanadi. Demak, Habib g‘azallarida diniy mazmun an’anaviy madhiyaviy shakl orqali ifodalanib, insonning ma’naviy kamolotiga doir qarashlar bilan uyg‘unlashadi.

Janr va poetik an’ana uyg‘unligi

Habibning she’riy mahorati mumtoz janrlarning mazmuniy va badiiy imkoniyatlaridan foydalanishida ko‘rinadi. G‘azal ixcham shaklda ishqiy va diniy-tasavvufiy qarashlarni ifodalashga xizmat qilsa, muxammaslarda obrazlar va ruhiy kechinmalar kengroq rivojlantiriladi. Musaddaslarda esa lirik qahramonning hissiy holatlari va ishqiy munosabatlari ta’sirchan tasvirlanadi.

Shoir ijodida zohiriy va botiniy mazmunning uyg‘unligi muhim xususiyatdir. Gul, chaman, sarv va bahor singari tabiat obrazlari tashqi go‘zallikni tasvirlash bilan birga, ramziy ma’nolarni ham ifodalashi mumkin. Soqiy, may va jom kabi timsollar esa tasavvufiy talqinga yo‘l ochadi. Biroq bunday obrazlarning ma’nosi har bir she’rning mazmuni va badiiy konteksti asosida izohlanishi lozim.

Shunday qilib, “Devoni Habib”da mumtoz janrlar an’anaviy shakllarni saqlagan holda, shoirning individual badiiy qarashlarini ifodalashga xizmat qiladi.

Xulosa

“Devoni Habib” mumtoz o‘zbek she’riyatining janriy xususiyatlari va poetik obrazlar tizimini o‘rganishda muhim manbadir. Devonning asosiy qismini tashkil etuvchi g‘azallarda diniy-tasavvufiy, ishqiy va tabiatga oid mavzular yoritilgan. Muxammaslarda soqiy, may, Jomi Jam, gul, chaman va Navro‘z singari obrazlar orqali ma’naviy va ruhiy mazmun ifodalangan. Musaddaslarda esa visol, hijron, quvonch va iztirob kabi kechinmalar badiiy tasvirlangan.

Habib ijodining o‘ziga xos jihati an’anaviy poetik obrazlarning mazmuniy imkoniyatlaridan foydalanib, tashqi manzara va insonning ichki dunyosini uyg‘unlashtirishida namoyon bo‘ladi. Shu jihatdan “Devoni Habib” mumtoz adabiy an’analar, janrlar va tasavvufiy-estetik qarashlarni tadqiq etishda ahamiyatlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Habib. *Devoni Habib* qo‘lyozmasi. — 59 v.
2. Haqqulov, I. *Tasavvuf va she’riyat*. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1991.